

RAPORTUL

de monitorizare privind respectarea dreptului
la vot a persoanelor cu dizabilități în timpul
alegerilor locale din Iunie 2015

Raport elaborat de Victor Koroli, expert în cadrul proiectului „*Participarea persoanelor cu dizabilități din Moldova la viața politică și publică*”, implementat de către Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități cu suportul financiar al Ambasadei Statelor Unite ale Americii

Această monitorizare este realizată în cadrul proiectului „*Participarea persoanelor cu dizabilități din Moldova la viața politică și publică*”, implementat cu suportul Ambasadei SUA în Republica Moldova și a proiectului „*Pro vot incluziv – demers pentru o societate incluzivă*”, cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA. Răspunderea este exclusivă a autorilor și nu conține, sub nici o formă, pozițiile donatorilor.

Acest Raport este realizat în cadrul proiectului „*Participarea persoanelor cu dizabilități din Moldova la viața politică și publică*”, director de proiect Cenușa Olga, implementat de către Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități cu suportul financiar al Ambasadei Statelor Unite ale Americii și cofinanțat prin proiectul „*Pro vot incluziv – demers pentru o societate incluzivă*” implementat de Alianța Centrelor Comunitare de Acces la Informație și Instruire din Republica Moldova cu suportul Fundației Est-Europene din resursele acordate de Guvernul Suediei, prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Opiniile exprimate aparțin autorului și nu reflectă în mod necesar poziția Centrului de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități (CAJPD) sau a Ambasadei Statelor Unite ale Americii.

Pentru mai multe informații ne puteți contacta:

Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități,
Chișinău

Str. Pușkin 16, of. 5

Tel./fax. 0 (22) 28 70 90

E-mail: info@advocacy.md

Web. www.advocacy.md

CONTENTS

▲ 1. Context	5
▲ 2. Misiunea de monitorizare 2015	6
▲ 3. Metodologia de monitorizare	6
▲ 4. Rezultatele monitorizării	7
4.1 Date generale.	7
4.2 Monitorizarea preelectorală	7
<i>a. Accesibilitatea informațională</i>	7
<i>b. Accesibilitatea infrastructurii</i>	9
<i>c. Accesibilitatea până la secția de votare</i>	9
– <i>Accesibilitatea la intrarea în secția de votare</i>	10
– <i>Accesibilitatea în incinta secției de votare</i>	10
<i>d. Monitorizarea în ziua scrutinului.</i>	11
▲ 5. Concluzii și recomandări	14
<i>Recomandări pentru autoritățile electorale.</i>	13
<i>Recomandări pentru autoritățile publice centrale și autoritățile publice locale</i>	13
<i>Recomandări pentru mass-media</i>	14
<i>Recomandări pentru comunitatea donatorilor din Republica Moldova</i>	14
<i>Recomandări pentru partidele politice și concurenții electorali</i>	14
<i>Recomandări pentru organizațiile neguvernamentale care promovează drepturile persoanelor cu dizabilități</i>	14
▲ Anexe	
Anexa 1. Formular de monitorizare (în limbile română și rusă)	16
Anexa 2. Lista localităților în care au fost monitorizate secțiile de votare	16

1. Context

Dreptul la vot este unul fundamental și este consfințit în Constituția Republicii Moldova prin articolul 38, aliniat (1) „*Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat*”¹. Prin legea nr. 166 din 09.07.2010, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat *Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități*².

În anul 2014, la scrutinul electoral din 30 noiembrie 2014, pentru prima dată în Republica Moldova, a fost constituită o misiune de observare a alegerilor pe domeniul „*alegători – persoane cu dizabilități*”. Misiunea a fost organizată în cadrul proiectului „*Pro vot direct și secret pentru fiecare alegător!*”, implementat de un consorțiu din patru organizații: Alianța Centrelor Comunitare de Acces la Informație și Instruire din Republica Moldova, Asociația *Motivație* din Moldova, Asociația Surzilor din Moldova și Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități (CAJPD).

În 2015, efortul este continuat de către CAJPD prin intermediul proiectului „*Participarea persoanelor cu dizabilități din Moldova la viața politică și publică*”, realizat cu suportul Ambasadei SUA. Inițiativa a fost susținută prin intermediul proiectului „*Pro vot incluziv – demers pentru o societate incluzivă*”, implementat de către Alianța Centrelor Comunitare de Acces la Informație și Instruire din Republica Moldova, în parteneriat cu Asociația *Motivație* din Moldova, Asociația Surzilor din Moldova și CAJPD, cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei, prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Astfel, s-au produs schimbări calitative în acest domeniu, la nivel național. În cadrul proiectului „*Susținerea Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte în promovarea principiilor alegerilor libere și corecte*”, cu suportul financiar al Fundației Est Europene, a fost elaborat *Studiul privind accesul persoanelor cu dizabilități la procesul electoral*³, iar prin

¹ http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

² <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=335376>

³ <http://keystonemoldova.md/assets/documents/ro/publications/Studiu%20privind%20accesul%20persoanelor.pdf>

Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 3477 din 09.06.2015, a fost aprobat modelul chestionarului pentru evaluarea gradului de accesibilitate al procesului electoral pentru persoane cu dizabilități, în cadrul alegerilor locale generale din 14 iunie 2015⁴. Acestea din urmă sunt la etapa de procesare a datelor.

Deși prezenta misiune de monitorizare nu întrunește toate condițiile de reprezentativitate la nivel național, aceasta este una foarte prețioasă, de pionierat în domeniu și prezintă o viziune complexă asupra tendințelor și stabilește obiective precise pentru viitoare demersuri și domenii de intervenție.

▲ 2. Misiunea de monitorizare 2015

Misiunea de monitorizare este realizată în cadrul proiectului „*Participarea persoanelor cu dizabilități din Moldova la viața politică și publică*”, implementat de către Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități, cu suportul Ambasadei SUA în Republica Moldova, prin cofinanțarea proiectului „*Pro vot incluziv – demers pentru o societate incluzivă*”, implementat de către Alianța Centrelor Comunitare de Acces la Informație și Instruire din Republica Moldova, în parteneriat cu Asociația *Motivație* din Moldova, Asociația Surzilor din Moldova și Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dizabilități, cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Echipa de implementare a proiectului a elaborat un formular complex de monitorizare (anexa 1) care conține:

- date generale;
- monitorizarea preelectorală:
  - asigurarea accesibilității informaționale;
  - accesibilitatea infrastructurii;
  - accesibilitatea până la secția de votare;
  - accesibilitatea la intrarea în secția de votare;
  - accesibilitatea în incinta secției de votare.
- monitorizarea în ziua scrutinului;
- monitorizarea post-scrutin:
  - Bariere în organizarea scrutinului la nivel local, sesizate de membrii secției de votare;
  - Bariere în procesul de implicare a alegătorilor – persoane cu dizabilități, sesizate de membrii secției de votare;
  - Contestații privind accesibilitatea în secția de votare și a procedurii de vot pentru persoane cu dizabilități.

Echipa de observatori a constatat din 49 de monitori, dintre care: femei – 24; bărbați – 25. Dintre aceștia, 34 – persoane cu dizabilități: locomotorii – 15; vizuale – 1; auditive – 2; psihosociale – 3; utilizatori de scaun rulant – 12.

Misiunea de observatori a monitorizat 70 de secții de votare din 34 localități din Republica Moldova (anexa 3), între care: 13 orașe/municipii și 21 localități rurale.

▲ 3. Metodologia de monitorizare

Implicarea persoanelor cu dizabilități în procesul de monitorizare a scrutinului a stat la baza organizării misiunii de observare. Esența acestui demers constă promovarea comportamentului pro-activ al persoanelor cu dizabilități, în comunitățile din care fac parte, iar acestea cunosc cel mai bine necesitățile și condițiile specifice de accesibilitate.

Astfel, a fost lansat un concurs deschis de selectare a observatorilor, în baza criteriului de calitate a aplicațiilor. Instruirea observatorilor a fost realizată în cadrul a două ateliere de lucru cu durata de trei și două zile.

⁴ <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=359768>

Câțiva observatori, în special persoane în scaun rulant, care nu au avut posibilitatea să participe la training, au fost instruiți în mod individual, prin skype sau în comunitatea de reședință.

În acest context, arealul geografic, în care au activat observatorii a fost limitat, iar din cele 70 de secții de votare monitorizate – 20 au fost din municipiul Chișinău (gradul de accesibilitate aici fiind peste media generală din republică). Prin urmare, numărul mic al observatorilor nu permit ca monitorizarea respectivă să fie considerată drept una reprezentativă la nivel național.

4. Rezultatele monitorizării

4.1 Date generale

Tipologia locațiilor secțiilor de votare

Au fost monitorizate 70 de secții de votare, amplasate în felul următor:

- instituție de învățământ (școală primară, gimnaziu, liceu, colegiu, universitate) – 33,
- primărie – 3,
- casă de cultură – 17,
- bibliotecă – 2,
- spital (policlinică) – 1,
- grădinițe de copii – 9,
- instituții publice – 4,
- agent economic – 1.

Date statistice la nivel local

Misiunea de observare și-a propus să colecteze următoarele date statistice, la nivel local:

- numărul total de locuitori în comunitate;
- numărul total de persoane cu dizabilități din comunitate, conform gradului de severitate: gradul I - severă, gradul II – accentuată, gradul III - medie.
- Numărul persoanelor cu dizabilități, conform tipului:
  - locomotorii;
  - vizuale;
  - auditive;
  - intelectuale;
  - alte

Deși studiul a avut drept obiectiv colectarea și compararea datelor din trei surse diferite: APL, asistent social și/sau ONG local, acest lucru s-a dovedit a fi imposibil. Motivele sunt diferite:

- astfel de date integrate la nivel de comunitate nu există;
- autoritățile nu dețin date statistice conform tipologiei dizabilității;
- comunicarea dintre APL și Asistența Socială este defectuoasă,
- autoritățile fac referință, uneori, la datele cu caracter personal;
- sectorul asociativ în domeniul social, la nivel local, nu e prezent în toate localitățile unde s-a efectuat monitorizarea.

4.2 Monitorizarea preelectorală

a. Accesibilitatea informațională

Accesul la informație pentru alegătorii - persoane cu dizabilități rămâne o provocare care nu este vizată de către autorități și concurenți electorali. Monitorizarea accesibilității a fost realizată conform celor cinci categorii de materiale:

1 .Materiale informative pentru persoane cu dizabilități mintale.

Materiale informative prezentate într-un limbaj ușor de înțeles pentru această categorie socială nu au fost editate de către partidele politice și concurenții electorali.

2. Materiale informative pentru persoane cu deficiențe de vedere.

Materiale informative cu caractere mărite nu au fost editate de către partidele politice și concurenții electorali, iar cele cu conținut interpretabil au fost, mai degrabă, elemente de design. Deci, niciun partid politic sau concurent electoral nu a avut drept grup-țintă persoanele cu dizabilități, în speță, cu deficiențe de vedere.

Materiale informative în Braille pentru nevăzători

În preajma alegerilor locale, Comisia Electorală Centrală a elaborat și a publicat *Ghidul Alegeătorului*. Acesta a fost imprimat în limbaj Braille (75 exemplare în limba română și 50 în limba rusă) în cadrul proiectului „Campanie de educație civică pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități în procesele electorale în contextul alegerilor locale generale din 14 iunie 2015 din Republica Moldova”. Acest material a fost diseminat organizațiilor teritoriale ale Asociației Nevăzătorilor din Moldova (ANM), bibliotecilor publice din municipiul Chișinău, precum și participanților Congresului XV al ANM.

La câteva zile până la scrutin, Comisia Electorală Centrală (CEC) a elaborat și a difuzat în secțiile vizate câte un plic trafaret de utilizare multiplă. Acesta oferă posibilitatea utilizării plicului-șablon în cadrul unui scrutin la care participă maximum 39 de concurenți electorali. În dreptul fiecărui candidat electoral a fost imprimat numărul de ordine al acestora, în limbaj Braille. Totuși din lipsă de timp, nu a fost elaborat un ghid metodologic pentru utilizarea acestui material.

3. Materiale informative pentru persoane cu deficiențe de auz.

Publicitate electorală TV și întruniri electorale însoțite de interpretare mimico-gestuală/text cursiv pentru persoane cu deficiențe de auz nu au fost elaborate și difuzate de către partidele politice și concurenții electorali, iar la întrunirile electorale organizate de aceștia nu au fost implicați traducători în limbajul semnelor.

În schimb, CEC a elaborat și a difuzat 12 spoturi informative privind participarea la alegerile locale din 14 iunie 2015 care au fost însoțite de translarea în limbajul mimico-gestual.

În cadrul proiectului „Pro vot incluziv - demers pentru o societate incluzivă” a fost realizată campania de promovare a limbajului mimico-gestual în mass-media audio-vizuală și online. Astfel, a fost realizat filmul documentar „Promovarea conceptului de traducere mimico-gestuală⁵”, în parteneriat cu TV Moldova 1. Prin intermediul acestui proiect, realizat în incinta Comisiei Electorale Centrale pe 14, 15, 28 și 29 iunie 2015, a fost asigurată activitatea a doi traducători autorizați în limbajul mimico-gestual.

Tot în cadrul acestui proiect au fost realizate două spoturi motivaționale: *Un vot accesibil pentru fiecare*⁶ și *Vino și tu la vot!*⁷. Ambele spoturi includ informații în limbaj mimico-gestual sau este prezentă linia cursivă, fiind accesibile pentru persoanele cu dizabilități de auz. Acestea au fost difuzate pe parcursul a trei săptămâni pe 143 de monitoare LDC în transportul public din municipiile Chișinău și Bălți.

În cadrul proiectului „Campanie de educație civică pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități în procesele electorale în contextul alegerilor locale generale din 14 iunie 2015 din Republica Moldova” a fost realizat un film documentar privind specificul procedurii de vot pentru persoane cu dizabilități auditive, cu titlul „Vot accesibil”⁸. Documentarul, însoțit de translarea mimico-gestuală, a fost difuzat prin intermediul rețelei *Regional TV*.

La capitolul *Prezența emisiunilor informative TV în limbajul semnelor* este de menționat că doar două posturi TV (*Prime* și *Moldova 1*) dispun de buletine de știri însoțite de limbajul mimico-gestual în grila de emisie serală.

Accesibilitatea platformelor electorale ale concurenților locali la nivel de comunitate

La întrebarea „Platformele electorale sunt sintetizate într-un document public?” răspunsul pozitiv este în cazul a 30 de secții de votare.

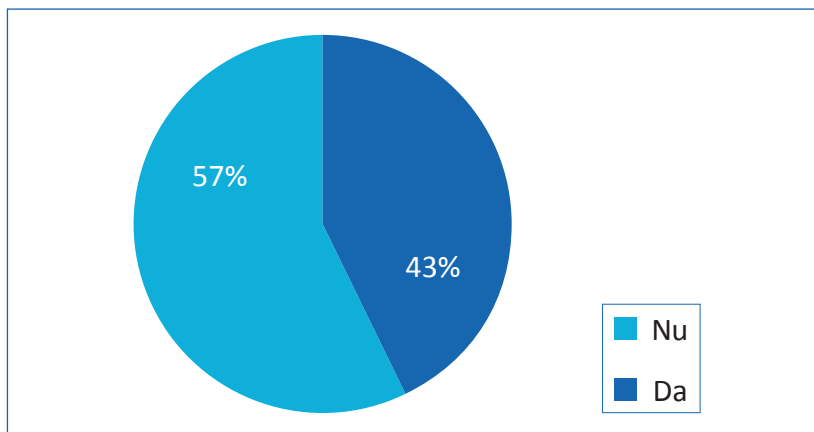
⁵ <http://youtu.be/0wFmwVpOEbY>

⁶ <http://youtu.be/0wFmwVpOEbY>

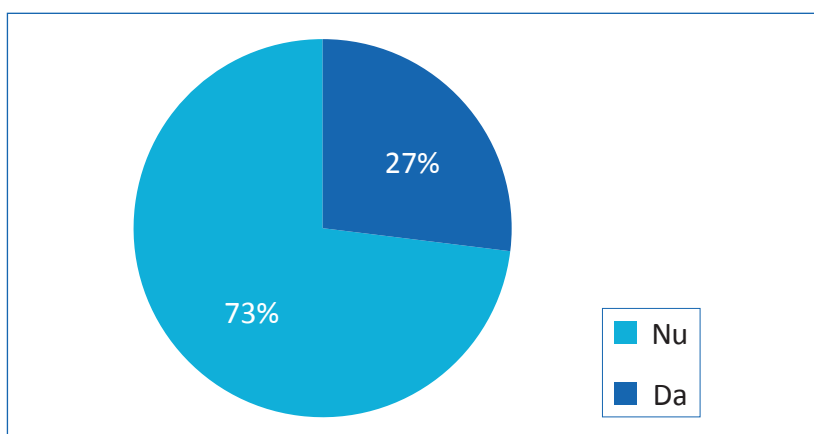
⁷ <http://youtu.be/0wFmwVpOEbY>

⁸ <http://youtu.be/0wFmwVpOEbY>

La întrebarea „*Platformele electorale fac referințe la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități?*” răspunsul pozitiv este prezent doar în cazul a 19 secții de votare din cele 70 monitorizate.

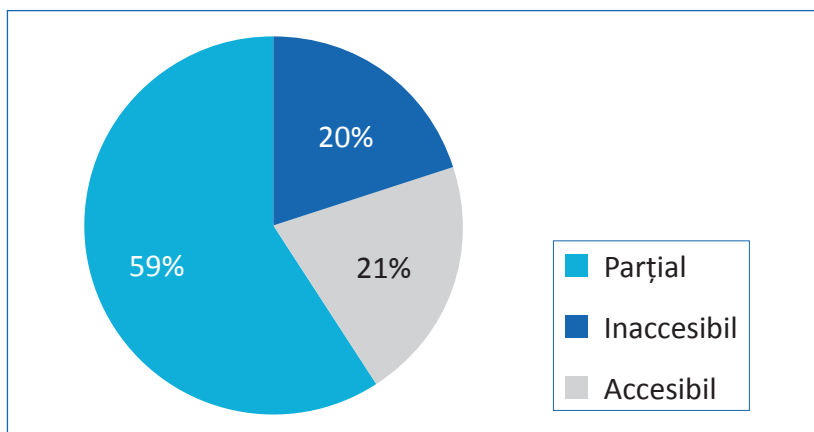
b. Accesibilitatea infrastructurii

Monitorizarea acestui domeniu s-a realizat pe direcții distincte: accesibilitatea până la secția de votare; accesibilitatea la intrarea în secția de votare; accesibilitatea în incinta secție de votare.

c. Accesibilitatea până la secția de votare

La monitorizarea accesibilității până la secția de votare s-ț ținut cont de existența barierelor sau lipsa unor facilități necesare: bordură; coborârea de pe trotuar; scări, trepte, numărul acestora; balustradă, înălțimea balustradei; indicatoare de direcționare, inclusiv, în culori contrastante etc.

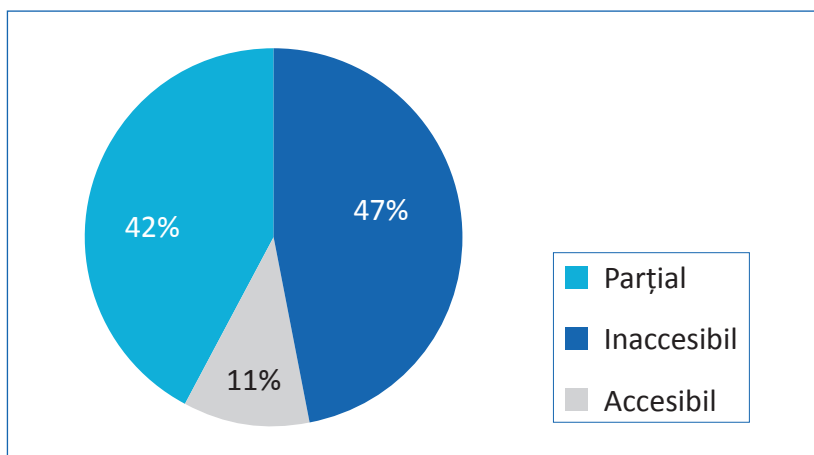
Concluziile monitorizării la capitolul *Accesibilitate până la secția de votare* sunt: din numărul total de 70 de secții de votare – doar 15 sunt accesibile (în majoritatea lor, în municipiul Chișinău), 41 sunt parțial accesibile și 14 – inaccesibile pentru persoanele cu dizabilități.

Accesibilitatea la intrarea în secția de votare

La monitorizarea accesibilității la intrarea în secția de votare s-a ținut cont de existența barierelor sau lipsa unor facilități necesare: scări, trepte, numărul acestora; balustradă, înălțimea balustradei; rampă; tipul rampei; unghiul de înclinație al rampei; ușile de la intrare etc.

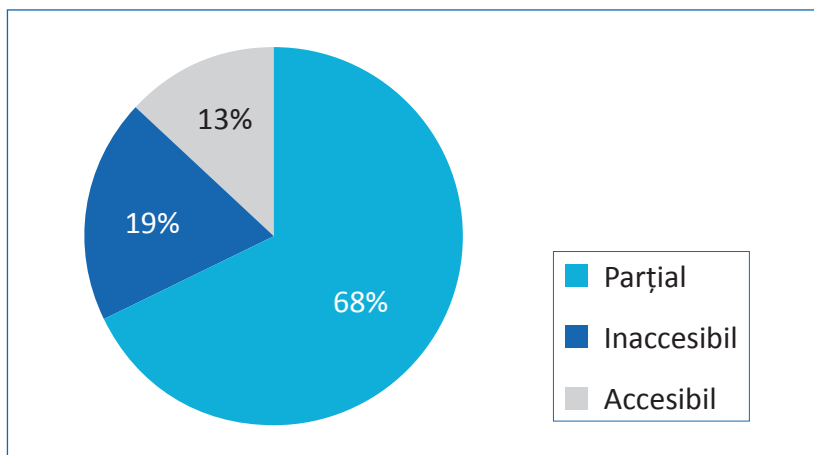
Concluziile monitorizării *Accesibilității la intrarea în secția de votare* sunt: din numărul total de 70 de secții – doar 8 sunt accesibile; 29 sunt parțial accesibile și 33 – inaccesibile pentru persoanele cu dizabilități:

Accesibilitatea în incinta secției de votare

La monitorizarea accesibilității la intrarea în secția de votare s-a ținut cont de existența barierelor sau lipsa unor facilități necesare: amplasarea secției în incinta secției (demisol/subsol, parter, etaj); după caz - ascensor; accesibilitatea ascensorului; podea netedă sau cu denivelări; spațiu de manevră; iluminare corespunzătoare, obstacole interioare (panouri publicitare, turnichete, ghiveciuri cu flori, etc.); înălțimea mesei de distribuire a buletinelor de vot; indicatoare de direcționare; cabină de vot accesibilă; amplasarea urnei de vot; grup sanitar accesibil pentru persoanele cu dizabilități etc.

Concluziile monitorizării *Accesibilității în incinta secției de votare* sunt: din numărul total de 70 de secții – doar 9 sunt accesibile; 48 sunt parțial accesibile și 13 – inaccesibile pentru persoanele cu dizabilități:

d. Monitorizarea în ziua scrutinului

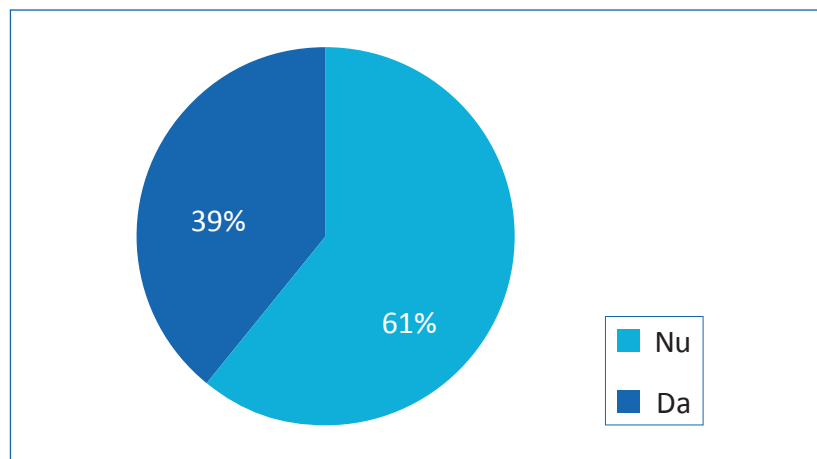
Parametrii de monitorizare au fost:

- numărul de alegători înscriși în listă;
- numărul alegătorilor cu dizabilități în raza secției de votare;
- numărul de persoane cu dizabilități care au votat în mod independent;
- numărul persoanelor cu dizabilități care au votat cu ajutorul însoțitorului;
- numărul de persoane care au depus cerere de votare la domiciliu, cu urna mobilă;
- numărul de persoane care au votat la domiciliu cu urna mobilă.

Realizarea integrală a acestui obiectiv a fost imposibilă deoarece:

- secțiile de votare nu dețin informații despre datele cantitative și calitative a alegătorilor cu dizabilități din raza secției lor;
- secțiile de votare, de regulă, nu au un membru desemnat pentru acordarea asistenței persoanelor cu dizabilități în procesul electoral;
- mai persistă percepția ambiguă a termenului „dizabilitate”, ceea ce lasă loc pentru interpretări și creează bariere în procesul de colectare a datelor veridice;
- există cazuri de prejudecăți și frustrări, în sensul, de mimare a lipsei dizabilității, în cazul persoanelor cu dizabilități.

La întrebarea „Biroul electoral al secției de votare a desemnat un membru pentru acordarea asistenței persoanelor cu dizabilități în procesul electoral?” se constată că din numărul total de 70 de secții de votare – doar 27 au desemnat astfel de persoane.

La întrebarea „Secția de votare dispune de instrumente și echipamente pentru a asigura votul secret al persoanelor cu dizabilități de vedere?”, respondenții au răspuns că nu dispun de lupă, megascop și alte mijloace asistive care ar asigura votul secret.

În același context, se constată faptul că CEC, grație suportului oferit de PNUD Moldova, a dotat fiecare secție de votare vizată cu plic-șablon, inclusiv, și *Filmul metodic-didactic privind utilizarea plicului-șablon în alegerile locale*⁹, realizat în cadrul proiectului „Campanie de educație civică pentru incluziunea persoanelor cu dizabilități în procesele electorale în contextul alegerilor locale generale din 14 iunie 2015 din Republica Moldova”, în parteneriat cu Centrul de Instruire Continuă în domeniul Electoral, sub egida CEC. Materialul este accesibil prin difuzarea acestuia de către serviciul de presă al CEC către secțiile de votare.

Instruirea continuă a membrilor secțiilor de votare cu referire la informarea persoanelor cu dizabilități de vedere – potențiali utilizatori de plic-șablon – rămân încă subiecte de interes major pentru inițiative ulterioare, atât ale autorităților, cât și ale organizațiilor neguvernamentale care promovează drepturile persoanelor cu dizabilități de vedere.

e. Monitorizarea după scrutin. Sesizări ale membrilor secției de votare

Procesul de monitorizare și-a concentrat atenția asupra următoarelor domenii de interes:

- Provocări în organizarea scrutinului local;
- Provocări procesuale în implicarea alegătorilor – persoane cu dizabilități;
- Contestății privind accesibilitatea în secția de vot și procedura de vot.

La întrebarea „Dificultăți întâmpinate de membrii secției de votare în procesul organizării alegerilor la nivel local?” – membrii acesteia au menționat că nu au întâmpinat dificultăți majore în activitatea lor.

⁹ <http://youtu.be/0wFmwVpOEbY>

La întrebarea „*Dificultăți întâmpinate de membrii secției de votare în procesul de lucru cu implicarea alegătorilor – persoane cu dizabilități*” – membrii secției de votare au menționat că există anumite carențe la capitolele:

- persoanele cu dizabilități auditive nu pot comunica cu membrii comisiei în privința ridicării buletinului de vot, întrucât nu cunosc limbajul semnelor;
- informare defectuoasă a persoanelor cu dizabilități despre procesele de votare;
- grad scăzut de respectare a regulilor de bune maniere în timpul votării de către unele persoane cu dizabilități.

În același timp, membrii secției de votare au manifestat deschidere și au solicitat sesiuni de informare privind necesitățile speciale ale persoanelor cu dizabilități.

La capitolul „*Plângeri, reclamații, contestații privind accesibilitatea în secția de vot, a procedurilor, a votului persoanelor cu dizabilități*” – nu au fost înregistrate încălcări.

La final, formularul de monitorizare a cuprins și două întrebări deschise: *Care sunt în opinia dvs. principalele probleme cu care se confruntă persoanele cu dizabilități din localitatea dvs. în procesul participării la viața politică și publică? și Cum ar putea fi îmbunătățite procesele electorale în comunitatea dvs. și, în general, la nivel de țară, pentru a spori gradul de participare la viața politică și publică a persoanelor cu dizabilități?*

Astfel, principalele probleme cu care se confruntă persoanele cu dizabilități din comunități în procesul participării la viața politică și publică sunt:

- membrii secției de votare nu sunt informați despre necesitățile speciale ale persoanelor cu dizabilități;
- deși sunt progrese, problema atitudinii față de persoanele cu dizabilități rămâne a fi actuală;
- unele persoane cu dizabilități sunt pasive - nu sunt informate sau nu doresc să-și exercite dreptul la vot direct și secret;
- accesibilitatea redusă la intrare și în interiorul secțiilor de votare;
- partidele politice din Republica Moldova nu sunt doctrinare și, deseori, recurg la șiretlicuri și tehnici de manipulare a opiniei publice;
- nivelul scăzut de informare este cauzat de faptul că partidele politice și concurenții electorali nu dau publicității în prealabil (sau în general) platformele electorale;
- credibilitatea redusă a autorităților și a partidelor politice;
- persoanele slabvăzătoare se confruntă cu mai multe probleme pentru că nu există adaptări pentru acest tip de dizabilitate – nici în stradă, nici în interiorul încăperilor;
- tinerii cu dizabilități nu se implică activ în viața social-politică din Moldova;
- mai persistă stereotipuri vis-a-vis de votul independent al persoanelor cu dizabilități, atât printre acestea, cât și printre masele largi;
- uneori secțiile de votare sunt amplasate la etajul unu sau chiar la al doilea, ceea ce constituie o barieră serioasă;
- lipsa WC-urilor adaptate în locațiile unde sunt amplasate secțiile de votare;
- s-a încălcat dreptul de vot, ștampila de vot din cabina persoanelor cu dizabilități, pe o durată de câteva ore, fiind luată la domiciliu cu urna mobilă.
- bunele practici de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități nu sunt pe larg mediatizate;
- lipsa unui asistent social sau personal constituie un impediment în a merge la vot.

Pentru a spori gradul de participare la viața politică și publică a persoanelor cu dizabilități, procesele electorale, la nivel național și local, ar putea fi îmbunătățite prin:

- informarea corectă și echidistantă de către mass media;
- elaborarea materialelor informative într-un limbaj simplu și accesibil pentru persoanele cu dizabilități mintale;
- organizarea dezbaterilor electorale cu participarea concurenților în comunitățile persoanelor cu dizabilități;
- organizarea mai multor întâlniri și instruirii pentru persoane cu dizabilități (cu repartizarea în grupuri, conform tipului de dizabilitate, apoi organizarea întâlnirilor comune), pentru a depista problemele esențiale și a identifica soluțiile posibile;

- promovarea bunelor practici, a modelelor locale și internaționale;
- distribuirea informației prin mijloace accesibile, prin întâlniri personale, discuții, explicații în limbaj co-respunzător nivelului participanților;
- implicarea activă a tinerilor cu și fără dizabilități;
- organizarea permanentă a întrunirilor cu actorii implicați, pentru dialog direct și reflectare din prima sursă despre problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități;
- implicarea persoanelor cu dizabilități în viața social-politică prin atragerea lor în diverse programe, proiecte, organizații, evenimente, instruirii etc;
- dezvoltarea conceptului unui local de instruire și formare continuă a persoanelor cu dizabilități, în scopul integrării lor;
- construcția grupurilor sanitare accesibile pentru persoane cu dizabilități în clădirile publice;
- construcția rampelor de acces și a balustradelor în instituțiile publice;
- organizarea mijloacelor de transport adaptat pentru persoane cu dizabilități, fie public sau privat;
- dezvoltarea instituției de voluntariat și asistent personal pentru persoanele care întâmpină dificultăți în a se deplasa la secțiile de votare;
- promovarea regulilor de bune maniere în secția de votare;
- schimbarea atitudinii față de persoanele cu dizabilități;
- crearea condițiilor accesibile pentru persoanele cu dizabilități la scrutinul de vot, prin organizarea diferitor campanii, mese rotunde, cu participarea persoanelor cu dizabilități.
- informarea autorităților publice cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități;
- desfășurarea campaniilor de promovare a persoanele cu dizabilități prin includerea lor în viața publică la nivel local;
- promovarea persoanelor cu dizabilități în funcții de conducere;
- crearea ONG-urilor în comunități în scopul promovării drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- informarea privind procesele electorale, în sensul accesibilizării informației pentru persoane cu dizabilități de auz, vedere, locomotorii;
- implicarea persoanelor cu dizabilități în activitatea ONG-urilor;
- implicarea persoanelor cu dizabilități la toate nivelurile (viața politică, afaceri mici și mijlocii, acordarea unor credite preferențiale familiilor tinere, asigurarea cu locuințe sociale sau procurarea a locuințelor);
- respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, conform cadrului legislativ din Republica Moldova.

5. Concluzii și recomandări

Recomandări pentru autoritățile electorale

- Editarea unor materiale în format *user friendly* pentru categorii specifice de persoane cu dizabilități.
- Elaborarea unui chestionar de evaluare a gradului de accesibilitate a procesului electoral pentru persoanele cu dizabilități (în comun cu organizațiile neguvernamentale care promovează drepturile persoanelor cu dizabilități).
- Continuarea și dezvoltarea practicilor pozitive de promovare a drepturilor omului privind incluziunea persoanelor cu dizabilități prin diverse forme de informare, mijloace auxiliare și tehnici de asigurare a dreptului la vot pentru persoanele cu dizabilități.
- Instruirea membrilor secțiilor de votare privind necesitățile speciale ale persoanelor cu dizabilități.
- Amenajarea unei secții de votare-model, elaborarea unor „standarde de accesibilitate” și promovarea acestui concept.
- Editarea unui *Ghid informativ* în limbaj Braille privind utilizarea multiplă a plicului-șablon, elaborat și utilizat la alegerile locale din 14 iunie 2015.

Recomandări pentru autoritățile publice centrale și autoritățile publice locale

- Elaborarea, în parteneriat cu Comisia Electorală Centrală și societatea civilă, a unui set de standarde privind amenajarea locațiilor secțiilor de votare.
- Elaborarea unor baze de date (la nivel de localitate/comună, cât și la nivel național) ale persoanelor cu dizabilități, conform tipului (locomotorii, de vedere, auditive, intelectuale etc.). Acest lucru va permite

autorităților să vizualizeze harta necesităților reale ale persoanelor cu dizabilități și ar putea eficientiza intervențiile în caz de dezastre sau cataclisme naturale.

- Deschiderea parțială a bazelor de date existente (în limita protecției datelor cu caracter personal) a persoanelor cu dizabilități. Acest pas ar putea contribui la diminuarea fenomenului corupției în sistemul de asistență socială din Moldova.
- Asumarea unui angajament public în privința termenilor de implementare a *Convenției Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități*. Acest lucru ar permite stabilirea unei „foi de parcurs”, atât la nivel central, cât și la nivel local în vederea diminuării obstacolelor și facilitării incluziunii persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova.
- În cazurile când persoanele cu dizabilități nu se pot deplasa la secția de votare, să fie asigurată exercitarea dreptului la vot la domiciliu cu ajutorul urnei mobile. În astfel de cazuri, pentru persoanele cu grad de autonomie foarte scăzut (țintuite la pat), să fie posibil ca asistenții sociali să depună cererea pentru ca aceste persoane să poată vota la domiciliu cu ajutorul urnei mobile.
- În scopul sporirii accesibilității spre secțiile de votare se recomandă depunerea efortului de îmbunătățire a infrastructurii drumurilor (trotuare, semafoare cu sunet, pavaj reliefat, parcarii amenajate etc.) și transportului public.
- În scopul sporirii accesibilității la intrarea în secțiile de votare se recomandă construirea rampelor de acces, balustrade.
- Secțiile de votare urmează să fie amplasate doar la parter. În cazul în care se decide amenajarea lor la etaj, autoritățile publice locale trebuie să-și asume responsabilitatea asigurării cu ascensor accesibil.
- În scopul de a crește gradul de incluziune al persoanelor cu dizabilități, autoritățile trebuie să depună eforturi de creare a oportunităților de incluziune în câmpul muncii, creșterea numărului de asistenți personali etc.

Recomandări pentru mass-media

- Domeniul „dizabilitate” este foarte sensibil. Din acest considerent este recomandabil să fie reflectate, în mass-media, subiecte cu referire la transformările de calitate, de mentalitate, sistemice.
- Organizarea, în parteneriat cu societatea civilă, a unor sesiuni de informare și instruire privind necesitățile speciale ale alegătorilor cu nevoi speciale – persoane cu dizabilități.
- Promovarea conceptului de *translare mimico-gestuală și/sau a liniei cursive* pentru informarea persoanelor cu dizabilități auditive.
- Promovarea modelelor de implicare pro activă a persoanelor cu dizabilități în viața social-politică din Republica Moldova.

Recomandări pentru comunitatea donatorilor din Republica Moldova

- Marea majoritate a fondurilor pentru educație civică și electorală sunt disponibile într-o perioadă foarte scurtă, înainte de alegeri. Ținând cont de specificul dizabilităților și necesitățile speciale ale persoanelor cu dizabilități (spre exemplu, de vedere) se recomandă desfășurarea unor activități de informare pe o perioadă mai lungă de timp, inclusiv în perioada între alegeri.

Recomandări pentru partidele politice și concurenții electorali

- Elaborarea materialelor informative în limbaj accesibil pentru persoanele cu dizabilități.
- Participarea la dezbateri și întruniri electorale în comunitățile persoanelor cu dizabilități.
- Elaborarea în cadrul platformelor electorale a unui compartiment distinct cu referire la persoanele cu dizabilități.

Recomandări pentru organizațiile neguvernamentale care promovează drepturile persoanelor cu dizabilități

- Organizațiile neguvernamentale care promovează drepturile persoanelor cu dizabilități ar trebui să ocupe o poziție pro activă în societate; să mențină un dialog constant cu autoritățile publice locale și centrale, autoritățile electorale, în vederea identificării soluțiilor pentru incluziunea socială.
- Creșterea gradului de informare, participare a persoanelor cu dizabilități la întruniri în perioada pre-electorală este un obiectiv bine definit pentru următorii ani.

- Motivarea și mobilizarea pe interior a grupurilor de persoane cu dizabilități pentru implicarea activă în viața politică și socială.
- Crearea bazelor de date la nivel local și național al utilajelor și echipamentelor de accesibilitate (de exemplu, a televizoarelor cu circuit închis din instituțiile publice și de la persoanele private. Acestea ar permite închirierea lor și amplasarea în incinta secțiilor de votare unde votează preponderent persoane cu dizabilități de vedere).
- Crearea bazelor de date la nivel local și național al persoanelor cu dizabilități. (de exemplu, Registrul Electronic al Alegătorului Nevăzător ar putea informa autoritățile
- și persoanele cu dizabilități despre condițiile speciale de vot pentru nevăzători. Acest aspect ar eficientiza cheltuielile și eforturile conjugate ar avea un impact major).
- Realizarea unor cercetări sociologice complexe și reprezentative referitoare la implicarea persoanelor cu dizabilități la viața politică și publică.
- Promovarea activă a standardelor de accesibilitate în societate.
- Realizarea constantă a activităților de *watchdog* pentru respectarea standardelor de accesibilitate, în special, în domeniul construcțiilor civile și intentarea unor dosare civile de rezonanță pentru protejarea drepturilor persoanelor cu dizabilități.
- Încurajarea și promovarea persoanelor cu dizabilități în calitate de membri ai secțiilor de votare și în calitate de concurenți electorali.
- Elaborarea conceptului și editarea unui buletin informativ al comunității persoanelor cu dizabilități din Moldova.
- Inițierea unor cicluri de emisiuni, în mass-media, dar și dezvoltarea unor canale de comunicare în masă a persoanelor cu dizabilități (de exemplu, emisiunea *Ochiul interior* și postul *Radio Vision* etc.).

▲ Anexe

Anexa 1

Formular de monitorizare a alegerilor locale din 14 iunie 2015.

I. DATE GENERALE

1.1. Observator		
1.2. Localitatea		
1.3. Secția de votare Nr.		
1.4 Tipul instituției (încercuiți varianta care corespunde)	Școală	1
	Primărie	2
	Casă de cultură	3
	Biblioteca	4
	Spital	5
	Altceva (indicați) _____	99

1.5. Ce puteți să ne spuneți despre locația pentru BESV?	Este o locație în care tradițional au loc alegerile	1
	Este o locație recent stabilită pentru alegeri	2
	Altceva (indicați) _____	99

1.6. Date statistice la nivel de comunitate	Nr. de persoane	1.7. Sursa de colectare. Indicați sursa/sursele de la care ați colectat datele		
		Secretar al primăriei	Asistent social	99. După caz, altă sursă (specificați sursa)
1.6.1. Numărul total de locuitori în comunitate		1	2	
1.6.2. Numărul total de persoane cu dizabilități din comunitate după gradul de severitate		1	2	
1.6.2.1. gradul I / severă		1	2	
1.6.2.2. gradul II / accentuată		1	2	
1.6.2.3. gradul III / medie		1	2	
1.6.3. Numărul persoanelor cu dizabilități după tip:				
1.6.3.1. locomotorii		1	2	
1.6.3.2. de vedere		1	2	
1.6.3.3. auditive		1	2	
1.6.3.4. intelectuale		1	2	
1.6.3.5. Altceva (indicați) _____		1	2	

II. MONITORIZAREA ȘI OBSERVAREA PANĂ LA ALEGERI

II.1. Asigurarea accesibilității materialelor promoționale și a participării la întrunirile electorale informaționale pentru persoanele cu vedere slabă, nevăzătoare, cîț și pentru persoane cu deficiențe de auz.

	Da	Nu
2.1.1. Materialele informative sunt prezentate într-un limbaj simplu și ușor de înțeles pentru persoanele cu dizabilități mintale	1	2

2.1.2. Materialele informative sunt cu caractere mărite pentru persoanele cu deficiențe de vedere	1	2
2.1.3. Există materiale informative în Braille pentru nevăzători	1	2
2.1.4. Publicitatea electorală TV și întrunirile electorale au fost însoțite de interpretare mimico-gestuală/text cursiv pentru persoanele cu deficiențe de auz		

II.2. Accesibilitatea platformelor electorale ale concurenților locali la nivel de comunitate

	Da	Nu
2.2.1. Platformele electorale sunt sintetizate într-un document public	1	2
2.2.2. Platformele electorale fac referințe la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități	1	2

Accesibilitatea infrastructurii

2.3. Accesibilitatea până la secția de votare	Da	Nu	Comentarii
2.3.1. Este bordură	1	2	
2.3.2. Există coborârea de pe trotuar	1	2	
2.3.3. Sunt scări, până la 10 trepte	1	2	
2.3.4. Sunt scări peste 10 trepte	1	2	
2.3.5. Există balustradă la o înălțime de 0,9 m și mai mult	1	2	
2.3.6. Există balustradă la o înălțime de sub 0,9 m	1	2	
2.3.7. Există indicatoare de direcționare, în culori contrastante spre Secția de votare	1	2	
2.3.8. Concluzii: Ce puteți să ne spuneți despre accesibilitatea persoanelor cu dizabilități până la secția de votare?	Accesibilă		1
	Parțial accesibilă		2
	Inaccesibilă		3

2.4. Accesibilitatea la intrarea în secția de votare	Da	Nu	Comentarii
2.4.1. Sunt scări, până la 10 trepte	1	2	
2.4.2. Sunt scări peste 10 trepte	1	2	
2.4.3. Există balustradă la o înălțime de 0,9 m și mai mult	1	2	
2.4.4. Există balustradă la o înălțime de sub 0,9 m	1	2	
2.4.5. Există rampă <i>*Notă: șinele metalice nu pot fi considerate ca rampă de acces</i>	1	2	
2.4.6. Rampa are bară/e de suport	1	2	
2.4.7. Ce fel de rampă?	Beton acoperit cu pavaj		1
	Beton acoperit cu gresie		2
	Lemn		3
	Metal		4
2.4.8. Unghiul de înclinație al rampei este	Abrupt		1
	Lin		2

2.4.9. Ușile la intrare în secția de votare	Până la 0,9 metri lățime		1
	Peste 0,9 metri lățime		2
	Da	Nu	
2.4.10. Ușile la intrare au prag care împiedică accesul persoanelor în cărucior	1	2	
2.4.11. Concluzii: Ce puteți să ne spuneți despre accesibilitatea la intrarea în secția de votare?	Accesibilă		1
	Parțial accesibilă		2
	Inaccesibilă		3

2.5. Accesibilitatea în incinta secție de votare			Comentarii
2.5.1. Secția este amplasată la	Demisol/subsol		1 → Treci la 2.5.4.
	Etajul 1		2 → Treci la 2.5.4.
	Etajul 2		3 → Treci la 2.5.2.
	Da	Nu	
2.5.2. Dacă secția este amplasată la etajul 2, este disponibil ascensor?	1	2	
2.5.3. Este ascensorul accesibil pentru persoanele în cărucior sau cele cu premergător?	1	2	
2.5.4. În spațiul interior al secției de votare podeaua este netedă, fără denivelări	1	2	
2.5.5. În spațiul interior al secției este spațiu manevră 1,50 * 1,50 m pentru persoanele în cărucior	1	2	
2.5.6. Secția de votare este iluminată corespunzător ?	1	2	
2.5.7. Există obstacole în interiorul secției de votare, care ar crea dificultăți în deplasare persoanelor cu dizabilități locomotorii sau de vedere? De exemplu panouri publicitare, turnichete, ghiveciuri cu flori, etc.)	1	2	
2.5.8. Masa de distribuire a buletinelor de vot are o înălțime de 70-90 cm?	1	2	
2.5.9. Există indicatoare de direcționare în culori contrastante spre masa de distribuire a buletinelor de vot, spre cabina de vot și urna de vot?	1	2	
2.5.10. Indicatoarele pe pereții secției de votare sunt amplasate la același nivel, la o înălțime de 1,3 m – 1,6 m de la podea?	1	2	
2.5.11. Indicatoarele de pe perete conțin caractere în tipar mărit	1	2	
2.5.12. Secția de votare dispune de cel puțin o cabină de vot accesibilă?	1	2	
2.5.13. Urna de vot este amplasată astfel, încât latura de sus să fie la înălțime maximă de 1 m?	1	2	
2.5.14. În incinta secției este un grup sanitar (WC) accesibil pentru persoanele cu dizabilități?	1	2	

2.5.16. Concluzii: Ce puteți să ne spuneți despre accesibilitatea interiorului secției de votare pentru persoanele cu dizabilități?	Accesibilă	1
	Parțial accesibilă	2
	Inaccesibilă	3

III. MONITORIZAREA ȘI OBSERVAREA ÎN ZIUA ALEGERILOR

	Nr.		Nr.
3.1. Numărul de alegători înscriși în listă		3.4. Numărul persoanelor cu dizabilități care au votat cu ajutorul însoțitorului	
3.2. Numărul alegătorilor cu dizabilități în raza secției (dacă astfel de informație este disponibilă)		3.5. Numărul de persoane care au depus cerere de votare la domiciliu cu urna mobilă	
3.3. Numărul de persoane cu dizabilități care au votat în mod independent?		3.6. Numărul de persoane care au votat la domiciliu cu urna mobilă	

	Da	Nu
3.7. Biroul electoral al secției de votare a desemnat un membru pentru acordarea asistenței persoanelor cu dizabilități în procesul electoral?	1	2

3.8. Secția de votare dispune de instrumente și echipamente pentru a asigura votul secret al persoanelor cu dizabilități de vedere?	Da	Nu
3.8.1. lupă	1	2
3.8.2. megascop	1	2
3.8.3. plic-trafaret	1	2
3.8.5. Altceva (indicați)		

IV. MONITORIZAREA ȘI OBSERVAREA DUPĂ ZIUA SCRUTINULUI

4.1. Dificultăți întâmpinate de membrii Secției de votare în procesul organizării alegerilor la nivel local	1. 2 3.
4.2. Dificultăți întâmpinate de membrii Secției de votare în procesul de lucru cu implicarea alegătorilor persoane cu dizabilități	1. 2. 3.

	Problema	Modul în care problema a fost soluționată, dacă aceasta nu a fost soluționată, indicați – nu s-a soluționat
4.3. Plângeri, reclamații, contestații privind accesibilitatea în secția de vot, a procedurilor, a votului persoanelor cu dizabilități.		

V. CONCLUZII GENERALE

Observații și concluzii	Comentarii
5.1. Care sunt în opinia dvs. principalele probleme cu care se confruntă persoanele cu dizabilități din localitatea dvs. în procesul participării la viața politică și publică?	1. 2. 3.

5.2. Cum ar putea fi îmbunătățite procesele electorale în comunitatea dvs. și, în general, la nivel de țară, pentru a spori gradul de participare la viața politică și publică a persoanelor cu dizabilități?

1.
2.
3.

Anexa 2

Lista localităților în care au fost monitorizate secțiile de votare

1. Andrușul de Jos (Cahul)	18. or. Cimișlia
2. Borosenii Noi (Rîșcani)	19. or. Codru (mun. Chișinău)
3. Chirsovo (UTAG Găgăuzia)	20. or. Durlești (mun. Chișinău)
4. Chișcăreni (Sîngerei)	21. or. Edineț
5. Ciobalaccia (Cantemir)	22. or. Fălești
6. Cioburciu (Ștefan Vodă)	23. or. Glodeni
7. Congaz (UTA Găgăuzia)	24. or. Hâncești
8. Copăceni (Sîngerei)	25. or. Ocnîța
9. Făleștii Noi (Fălești)	26. or. Rezina
10. Fârlădeni (Căușeni)	27. or. Râșcani
11. Găuzeni (Șoldănești)	28. or. Sîngerei
12. Grătiești (mun. Chișinău)	29. Peresecina (Orhei)
13. Hâjdieni (Glodeni)	30. Săseni (Călărași)
14. Hulboaca (mun. Chișinău)	31. Scumpia (Fălești)
15. Măgdăcești (Criuleni)	32. Ștefănești (Florești)
16. Movileni (Glodeni)	33. Tescoreni (Ungheni)
17. mun. Chișinău	34. Zăicana (Criuleni).